

KAMPEN OM FRITZØE VERK

Planlagt: Til venstre arkitektenes illustrasjoner av utbyggingen. Truet: I midten Øvre verksgård med unikt historisk tremiljø, jernverkets sentrale plassdannelse. Til høyre Treschows kontorbygg fra 1951 og bak grevskapets hovedkvarter med opprinnelse fra 1600-tallet.

Et av landets viktigste industrielle kulturmiljøer – Fritzøe verk er truet av familieeide Treschow Fritzøes utbyggingplaner. Kulturminner rives og hver flekk bebygges med blokker - også jernverkets hjerte, den opprinnelige plassen der masovn og kullagre lå.

Fritzøe verk har røtter i Gyldenløves grevskap fra 1671 og tidligere industrisatsing. Utviklet av lokale eiere fra 1817 til den danske advokat Willum Treschow slo til seg eiendommen i 1835.

SKÅNSELLØS MAKT

Treschowdynastiet har siden 1835 utøvet makt med hard konsekvens. Ikke bare dynastiets arbeidere og tomtefestere har møtt veggen - den jernbeslåtte hælen har knust kulturminner. Firmaets eget verneverdige kontorbygg tegnet av arkitektene Holmboe og Klem i 1951 planlegges kassert.

I 1982 ville Larvik kommune bevaringsregulere deler av bedriften. Treschow viste til Cappelen på Ulefoss og truet med å flytte fra byen om ikke bevaringen stoppet ved firmaets port. I 1998 ble grevskapets kontorbygg fra 1600-tall amputert og senere driftsbygningen fra 1704 revet i skjul: Stillaser støttet opp taket mens maskiner spiste opp flere hundre års historie.

Brannvesenet ble invitert til brannøvelse for å fjerne to bevaringsregulerte arbeider-

boliger, men VGs overskrift «Mille Maries rønner» stoppet ødeleggelsen. Portnerboligen til fredede Fritzøehus ble bevart gjennom press. Slik lyder kortversjonen av Treschows forhold til kulturminner.

FRA TAP TIL SKALKESKJUL

I 2002 fredet riksantikvar Marstein arealer rundt lystgården Yttersø (*artikkelforfatterens private bolig, Red.anm.*) for å stoppe industrinedbygging. Treschows første tap trigget trusler om evig rettsak - men bilagt da Stortinget bevilget 3,7 millioner kamouflert som tomtekjøp. Alt skal veksles inn i penger, er Treschows filosofi.

«Kloke hoder» i departementet og lokalt mente firmaet kunne reformeres om staten ga grunneieren et pilotprosjekt. Før start rev Treschow det som ikke passet deres konsept. De offentlige prosjektdeltagerne ble gisler for grunneieren. 13 millioner for å smykke grunneieren mens staten satt tilbake med skjegget i postkassen. For tidligere styreleder på fredede Eidsfos hovedgård, Hanne Schwartz, var pilotprosjektet uaktuelt: - Det luktet høye smørbrød og sigarføring, forteller hun. Dessuten

var Treschows deltagelse avtalt av lokale og departementale aktører.

BINGEVOKTEREN

At familiens verneverdige kontorbygg ofres sier noe om uviljen til historiebevaring. Christen Sveaas' satsing på Kistefos, familien Aalls på Nes jernverk og lokal-samfunnet Eidsfos rundt Eidsfos verk viser at bevaring er mulig når viljen er tilstede.

I Larvik vokter onkel Skrue sin pengebinge. Vestfold fylkeskommune har jevnlig lagt seg flat i møtet med bingevokteren. Å stoppe Treschows fremferd er en nasjonal oppgave. Velger riksantikvar Holme å bevare det gemyttlige selskap fra eier Mille Marie Treschows 60-årslag, eller vil han bruke sin makt til å stoppe desimeringen av Fritzøe verk? Hva nå Tine Sundtoft?

Ragnar Kristensen er selvstendig næringsdrivende bygningsvernkonsulent og leder for Fortidsminneforeningen, avd. Vestfold.